

Mapping the Primary Concepts of the Second Step Statement of the Islamic Revolution on the Soft Missions of Islamic Revolution Guards Corps

Mohammad Mehdi Mehtadi¹ | Amin Farnia²

Abstract

Purpose: The purpose of this study is to map the key concepts of the Revolution Step Statement in the missions of the Islamic Revolutionary Guard Corps. In other words, this article seeks to enumerate the new mission and strategic requirements of the IRGC based on the implications of the statement of the second step of the revolution. **Method:** In this research, using the method of signification research, the text of the statement is reviewed and different meanings Each of the statements in this statement refers to the mission and strategies of the Revolutionary Guards In each section of the statement to achieve theoretical saturation Other related orders from the Supreme Leader have also been used. The numbered implications are categorized using the context analysis.

method. **Findings:** By conducting research, the implications extracted in the form of 330 basic themes, 86 organizing themes and 15 comprehensive themes were categorize. **Conclusion:** The findings of the present research are: Explaining the principles and goals of the Islamic Revolution, promoting insight in the field of hostility And confronting enemy plans and programs, purposeful presence in the economic arena to support production, the full implementation of the principles of resistance economics, Using the potential of non-governmental organizations and revolutionary youth to participate in the arenas of the revolution, to issue a revolution based on the implementation of the principles of foreign policy Revolutionary, studying and explanation of the thought and culture of the Western world, Creating new structures and strong mechanisms and comprehensive and proportionate planning, Using all the capacities and tools with the topics of the day to advance things to explain and promote the Islamic lifestyle, explaining the concept of justice and applied theorizing about that, Conducting specialized studies in the field of lifestyle and explaining its various dimensions, Supporting free and resilient groups and people in the region for spreading Revolution, Using all capacities, tools and capabilities to promote spirituality in society, training researchers to examine future needs and supporting the production of science and knowledge based on the future needs of the country.

Keywords: The Second Step Statement of the Islamic Revolution, Mission, Islamic Revolutionary Guards Corps (IRGC), Implication Research

95

Vol. 21
Spring 2022

Research Paper

Received:
24 August 2021
Accepted:
9 May 2022
P.P: 115-142

DOR: 20.1001.1.20086121.1401.21.1.4.1

1. Corresponding Author, Assistant Professor, Faculty of Management and Economics, Imam Hussein University, Tehran, Iran
Mehdi.mohtadi@gmail.com

2. Master of Arts, Imam Hussein University, Tehran, Iran

نگاشت مفاهیم کلیدی بیانیه گام دوم انقلاب در مأموریت‌های نرم سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

محمد مهدی مهتدی^۱ | امین فرنیبا^۲

چکیده

هدف از پژوهش حاضر، نگاشت مفاهیم کلیدی بیانیه گام انقلاب در مأموریت‌های نرم سپاه پاسداران انقلاب اسلامی است. به عبارت دیگر این مقاله به دنبال سرشماری الزامات مأموریتی و راهبردی جدید سپاه در حوزه نرم مبتنی بر دلالت‌های بیانیه گام دوم انقلاب است. در این پژوهش با استفاده از روش دلالت‌پژوهی، متن بیانیه مرور شده و دلالت‌های مختلف هر یک از عبارات این بیانیه بر مأموریت و راهبردهای سپاه پاسداران در حوزه نرم احصاء شده است. در هر یک از بخش‌های بیانیه برای دستیابی به اشباع نظری از سایر بیانات مرتبط مقام معظم رهبری نیز استفاده شده است. دلالت‌های احصاء شده با استفاده از روش تحلیل مضمون دسته‌بندی شده‌اند. با انجام پژوهش، دلالت‌های استخراج شده در قالب ۳۳۰ مضمون پایه، ۸۶ مضمون سازمان دهنده و ۱۵ مضمون فراگیر دسته‌بندی شدند. تبیین مبانی و اهداف انقلاب اسلامی، ارتقای بصیرت در حوزه دشمن‌شناسی و مقابله با نقشه‌ها و برنامه‌های دشمن، حضور هدفمند در عرصه‌های اقتصادی برای حمایت از تولید، اجرای کامل اصول اقتصاد مقاومتی، استفاده از توانمندی گروه‌های مردم‌نهاد و جوانان انقلابی برای حضور در عرصه‌های انقلاب، صدور انقلاب بر مبنای اجرای اصول سیاست خارجی انقلابی، بررسی و تبیین اندیشه و فرهنگ حاکم بر دنیای غرب، ایجاد ساختارهای جدید و سازوکارهای قوی و برنامه‌ریزی جامع و متناسب با موضوعات روز برای پیشبرد امور، استفاده از همه ظرفیت‌ها و ابزار برای تبیین و ترویج سبک زندگی اسلامی، تبیین مفهوم عدالت‌خواهی و نظریه‌پردازی کاربردی در مورد آن، انجام مطالعات تخصصی در حوزه سبک زندگی و تبیین ابعاد مختلف آن، حمایت از گروه‌ها و مردم آزاده و مقاوم در منطقه در راستای صدور انقلاب، استفاده از همه ظرفیت‌ها، ابزارها و توانمندی‌ها برای ترویج معنویت در جامعه، تربیت محقق و پژوهش‌گر برای بررسی نیازهای آینده و حمایت از تولید علم و دانش بر مبنای نیاز آینده کشور، از نتایج این پژوهش هستند.

کلیدواژه‌ها: بیانیه گام دوم، دلالت‌پژوهی، برنامه راهبردی، مأموریت‌های نرم سپاه پاسداران انقلاب اسلامی

DOR: 20.1001.1.20086121.1401.21.1.4.1

۱. نویسنده مسئول: استادیار، گروه مدیریت سیستم، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه جامع امام حسین(ع)، تهران، ایران
Mozare66@yahoo.com

۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه جامع امام حسین(ع)، تهران، ایران

مقدمه

وقتی صحبت از مأموریت یک سازمان به میان می‌آید باید‌ها و نبایدهای حاکم بر فعالیت آن سازمان مشخص می‌شود. در این میان سپاه که مسئولیت پاسداری از انقلاب اسلامی را بر عهده دارد و با عرصه‌های مختلفی در این مورد مواجه است و برای آن که بتواند وظیفه خود را به خوبی به انجام برساند باید تصویری روشنی از مأموریت‌ها و راهبردهای خود داشته باشد. منابع مختلفی برای شناسایی مأموریت‌های یک سازمان وجود دارد، اما آنچه سپاه را متمایز می‌کند تکیه آن بر منویات امامین انقلاب است. اساساً سپاه بر خلاف ارتش‌های کلاسیک در سراسر جهان که وظیفه دفاع از تمامیت ارضی سرزمین خود را بر عهده دارند از ابتدا برای صیانت از حاکمیت دینی شکل گرفته در این جغرافیا تأسیس شده است. بدیهی است که چنین سازمانی برای طراحی مسیر پیش روی خود باید به سراغ تدابیر و منویات مقام معظم رهبری برود. منویات معظم‌له در طول سی سال گذشته همواره پیشران آرمان‌ها و اهداف انقلاب اسلامی بوده است. تأثیر خط‌مشی‌ها و هدایت‌های ایشان در حصول دستاوردهای غیرقابل باور انقلاب اسلامی به گونه‌ای است که حتی دشمنان و بدخواهان این نظام مقدس نتوانستند در مقابل نقش ایشان سکوت کنند و زبان به اعتراف گشودند. در منظومه فکری ایشان، بیانیه گام دوم انقلاب را که در آستانه دهه پنجم انقلاب اسلامی انتشار یافت می‌توان یک برنامه جامع و کامل دانست که با در نظر گرفتن نقاط قوت، نقاط ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای انقلاب اسلامی، نقشه راه پیش روی آن را ترسیم نموده‌اند.

در این میان نکته‌ای که مورد توجه مقاله حاضر قرار گرفته است این واقعیت است که سپاه که مطابق قانون اساسی وظیفه دفاع از انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن را بر عهده دارد باید بتواند رابطه میان عملکرد خود اعم از حرکت درونی و بیرونی را با این بیانیه تعریف کند. البته مخاطب بیانیه گام دوم مردم و به ویژه جوانان هستند، اما در جامعه اسلامی مردم و حاکمیت مفاهیمی جدا از یکدیگر نیستند و تشکیلات مختلف ذیل حاکمیت جمهوری اسلامی (و حتی مؤسسات غیر دولتی) باید خود را مخاطب این بیانیه دانسته و مأموریت خود را برای تحقق آن تعریف کنند. این موضوع در خصوص تشکیلاتی مانند سپاه که وجه نهادی آن پررنگ بوده و اساساً مرزی بین آن با مردم مشابه تعاریف کلاسیک سازمانی وجود ندارد به صورت ویژه‌ای پررنگ است. سپاه باید بتواند خود را مخاطب این بیانیه تلقی کرده و به عنوان جماعتی از پیران و جوانان مؤمن انقلابی که

وجه مردمی و تشکیلات رسمی آن هر دو حائز اهمیت هستند کارویژه خود را برای تحقق بیانیه گام دوم تعریف کند. به عبارت دیگر سپاه می‌بایست با استخراج دقیق و کاربردی محتوا، نکات و محورهای کلیدی بیانیه را در یک قاب راهبردی در نقش‌ها و مأموریت‌های محوله هر یک از رده‌ها و شئون سازمانی خود مورد استفاده قرار دهد. بنابر این توضیحات، هدف این پژوهش، نگاشت مفاهیم کلیدی بیانیه گام دوم بر مأموریت‌های نرم سپاه است. مطابق با هدف مزبور و در انطباق با روش دلالت‌پژوهی به عنوان روش انجام این پژوهش، مسئله اصلی که پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به آن است این پرسش است که بیانیه گام دوم انقلاب حامل چه دلالت‌هایی بر مأموریت و راهبردهای سپاه می‌باشد؟

ادبیات و مبانی نظری پژوهش

هر جامعه‌ای برای رشد و پیشرفت نیازمند چشم‌اندازی شورانگیز و در عین حال دست‌یافتنی و نقشه راهی برای تحقق مسیر دستیابی به این چشم‌انداز است. چنین موضوعی اگرچه در بافت‌های سازمانی نیز دارای موضوعیت است، اما پیچیدگی آن در جوامعی که سیستم‌هایی چندعامله^۱ محسوب شده و بازیگران مختار در آن حضور دارند به مراتب بیشتر است. همراه کردن این بازیگران برای طراحی و ساخت آینده، مستلزم اتخاذ راهبرد ویژه‌ای است که بتواند این عناصر مختار را با خود همراه کند. تحقق این امر نیز مستلزم تصویرپردازی از آینده است. چشم‌انداز القایی از این تصویرسازی می‌تواند به ترویج وضعیت مطلوب و همراه ساختن افراد بینجامد (پورعزت، ۱۳۸۲).

محققان، تصاویر آینده را به عنوان پایه تغییرات اجتماعی برمی‌شمرند. مرور تاریخ تمدن بشری، نیز نشان می‌دهد داشتن تصویر مثبت و مطلوب از آینده، شکوفایی فرهنگی‌ها و تمدن‌ها را به دنبال دارد و هرگاه ملت‌ها تصویر آینده خود را ضعیف ارزیابی کنند این موضوع به زوال فرهنگی آنها منجر خواهد شد. داشتن تصاویر الهام‌بخش از آینده را می‌توان محرک‌های اصلی تاریخ دانست که نقش موتور محرکه رشد جوامع را ایفا می‌کنند. داشتن چنین چشم‌اندازهایی که به طور معمول نخبگان جامعه آن را ترسیم کرده و مردم از تحقق آن به صورت متعهدانه حمایت

1. Multi Agent System

نشریات علمی دانشگاه جامع امام حسین (علیه‌السلام)

می‌کنند مقدمه موفقیت‌های بزرگ و دستیابی به کامیابی‌های جمعی است (پولاک^۱، ۱۹۷۳). اهمیت این مسئله به اندازه‌ای است که بعضی محققان، تخیل و تصویرسازی را مهم‌تر از دانش می‌دانند (کامرانی، ۱۳۹۱) و معتقدند این تصویرهای آینده است که به اقدامات فردی و گروهی شکل می‌دهند (ملکی‌فر، ۱۳۸۷: ۲۸).

بیانیه گام دوم انقلاب که در دهه فجر ۱۳۹۷ از سوی رهبر انقلاب تدوین و انتشار یافت، باید کوششی برای ترسیم تصویری روشن و شفاف از آینده جمهوری اسلامی ایران و بسترسازی برای بسیج آحاد مردم برای خلق این تصویر دانست. در این بیانیه ابتدا به بیان ویژگی‌های انقلاب اسلامی پرداخته شده است. پای‌بندی به آرمان‌ها، شکل‌گیری عصر جدید مقاومت در برابر قدرت‌های مدرن، طرح شعارهای فطرت‌پذیر، جوانمردی و مروت و انعطاف در عمل و ثبات در ارزش‌های دینی ویژگی‌هایی است که در این بیانیه مورد اشاره قرار گرفته است. بعد از این مقدمه، تاریخچه فشرده‌ای از انقلاب اسلامی مطرح شده و به شروع انقلاب از نقطه صفر و آغاز شدید دشمنی‌ها با آن اشاره شده و بر اهمیت پیشرفت‌های شگفت‌انگیز ایران در این شرایط تأکید شده است. این فرازهای بیانیه به هوشمندی، مواجهه با جنگ روایت دشمن را نشانه گرفته است. حضور جوانان در عرصه‌های گوناگون، استفاده بهینه از ظرفیت‌های کشور، دستیابی به قله‌های دانش، امید و نگاه خوش‌بینانه به آینده کشور، رشد شعور معنوی و وجدان اخلاقی، اجرای سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، حضور دستگاه‌های مبارزه با فساد در قوای سه‌گانه، ممنوعیت بی‌عدالتی و غفلت از قشرهای نیازمند حمایت، حراست قاطع از استقلال و آزادی بیان، حفظ عزت ملی به واسطه مرزبندی با دشمن در روابط خارجی و مقابله با ترویج سبک زندگی غربی به عنوان الزامات حرکت پیش‌روی انقلاب اسلامی برشمرده شده‌اند. این بیانیه در قالب هفت مفهوم کلیدی سبک زندگی؛ علم و پژوهش؛ استقلال و آزادی؛ عدالت و مبارزه با فساد؛ اقتصاد و تولید؛ معنویت و اخلاق و عزت ملی در روابط خارجی؛ و مرزبندی با دشمنان دسته‌بندی شده است. در واقع ذیل این هفت مفهوم که بخش پایانی بیانیه می‌باشد نقشه راه آینده انقلاب اسلامی ترسیم شده است (بیانیه گام دوم انقلاب، ۱۳۹۷).

تعریف مفاهیم کلیدی مورد استفاده در این پژوهش به شرح زیر است.

- **بیانیه گام دوم انقلاب:** بیانیه‌ای است که از آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، رهبر معظم انقلاب به مناسبت چهلمین سالگرد پیروزی انقلاب اسلامی در تاریخ ۲۲ بهمن ۱۳۹۷ صادر شده است و در آن ضمن برشمردن دستاوردهای چهار ساله گذشته بر استمرار راه انقلاب اسلامی در گام بعدی آن پرداخته شده است. در این بیانیه مردم و به ویژه جوانان خطاب قرار داده شده‌اند و در هفت فصل توصیه‌هایی برای حرکت آینده انقلاب اسلامی ارائه شده است. ویژگی بارز این متن، استفاده از قالب بیانیه (مانیفست^۱) برای بیان اصول، عقاید و اهداف مد نظر رهبر انقلاب خطاب به مردم به جای استفاده از ساختارهای کلیشه‌ای اسناد رسمی است.
- **مأموریت:** مأموریت یک سازمان نشان‌دهنده علت یا فلسفه وجودی و رسالت سازمان بوده و به عبارتی بیانگر هویت سازمان است. این فلسفه و مأموریت که هرگونه فعالیت سازمان و رفتار کارکنانش را شکل می‌دهد، بنا به عقاید و ارزش‌های صاحبان و مدیران سازمان شکل می‌گیرد. بیانیه مأموریت، جمله یا عبارتی است که بدان وسیله مقصود یک سازمان از مقصود سازمان مشابه متمایز می‌شود (دیوید و همکاران^۲، ۲۰۱۶).
- **مأموریت‌های سپاه:** به موجب قانون اساسی، رسالت سپاه، پاسداری از انقلاب اسلامی و دستاوردهای آن است. بر این اساس پنج حوزه مأموریتی شامل مقابله با تهدیدات سخت، نیمه‌سخت و نرم، عمق‌بخشی داخلی و عمق‌بخشی خارجی به عنوان مأموریت‌های سپاه تعریف شده‌اند (قادری، ۱۳۹۶). این پژوهش ناظر به مأموریت‌های نرم سپاه انجام شده است.

پیشینه پژوهش

در جدول زیر خلاصه‌ای از پژوهش‌های مرتبط با بیانیه گام دوم و منظومه فکری مقام معظم رهبری که به نوعی به موضوع پژوهش مرتبط می‌باشند گزارش شده است.

1. Manifesto
2. David

نشریات علمی دانشگاه جامع امام حسین (علیه‌السلام)

جدول ۱. خلاصه پیشینه پژوهش

نام محقق / سال	عنوان تحقیق	یافته‌ها
مهتدی و عرب بافرانی/ ۱۳۹۹	شناسایی تصاویر و ابرتصویر ارائه‌شده از سوی بیانیه گام دوم با رویکرد تصویرسازی آینده	در این پژوهش تصاویر زیر از متن بیانیه استخراج شد: تصویر انقلاب اسلامی به عنوان یک جریان کلان از گذشته تا بحال، تصویر مقایسه دو نظام پهلوی و جمهوری اسلامی، گام اول طی شده، وضع موجود (نقاط ضعف و قوت، وضعیت دشمن)، راه پیش رو (گام دوم) این تصاویر در کنار یکدیگر ابرتصویر انقلاب اسلامی را تشکیل می‌دهند.
اقبال و رجیبی فرجاد/ ۱۳۹۹	الگوی حکمرانی خوب در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی	الگوی حکمرانی خوب در گام دوم مبتنی بر مؤلفه‌های مدیریت جهادی، استفاده از ظرفیت‌های طبیعی و انسانی، نظریه نظام انقلابی، مردم‌سالاری دینی، خودسازی، جامعه‌سازی، تمدن‌سازی نوین اسلامی، تضمین آزادی‌های فردی و اجتماعی، عدالت و مبارزه جدی با مفاسد اقتصادی، نفی تصدی‌گری دولت، مردمی کردن اقتصاد، تقویت تولید، ملازمت اخلاق و معنویت، ثبات و امنیت است.
حق‌گو، عظیم‌زاده و رادمرد/ ۱۳۹۹	بازدارندگی شبکه‌ای و بایسته‌های سیاست خارجی ج.ا. ایران در گام دوم انقلاب اسلامی	محورهایی چون «ایستادگی روزافزون در برابر قلدران و زورگویان و مستکبران جهان» که در گام نخست انقلاب گذارده شده است و حزب‌الله لبنان به عنوان یک الگوی موفق در این سیاست محسوب می‌شود.

نام محقق / سال	عنوان تحقیق	یافته‌ها
گودرزی و همکاران/۱۳۹۹	طراحی و تبیین الگوی نهاد تمدن‌ساز، مبتنی بر تحلیل محتوای بیانیه گام دوم انقلاب	مولفه‌های الگوی ارائه شده این پژوهش شامل پیشایندها و شرایط علی، اصول و اقتضائات، آسیب‌ها و موانع و راهبردها است. اصول و اقتضائات شامل بسترهای تحول و تعالی نهادی، معنویت و ویژگی‌های سرمایه انسانی هم‌تراز است. در این مسیر موانع و آسیب‌های بیرونی و درونی شناسایی شد و در نهایت راهبردهای لازم برای دستیابی به هدف مورد بحث در پژوهش در قالب یک الگوی تجویزی ارائه شد.
وفاتبار، اسماعیلی و حاجی تبار فیروزجای/۱۳۹۹	پلیس و مبارزه با فساد اداری در راستای بیانیه گام دوم انقلاب	عوامل بهبود کارکرد پلیس شامل اتخاذ تدابیری برای تضمین اثربخشی مراجع تحقیقاتی، استفاده مؤثر از روش‌های سنتی و نوین تحقیقاتی، تدابیری به منظور اطمینان از کارایی تحقیقات، محافظت از شهود و ادله و نهایتاً معکوس کردن بار اثبات دلیل بود.
شیرودی و پورطاهر/۱۳۹۹	انقلاب مستمر؛ راهبردی در تحقق بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی	انقلاب مستمر در تراز انقلاب اسلامی، مشتمل بر پنج مؤلفه حرکت انقلابی و ارزشی، مقاومت، خودسازی و تمدن‌سازی انقلابی را دربرمی‌گیرد که در یک نظام سلسله مراتبی به تقویت و تحقق همدیگر کمک می‌کنند.
عباس‌نیا و همکاران/۱۳۹۸	طراحی شبکه عوامل مؤثر بر عیوب ساختاری در تنظیم‌گری صندوق‌های بازنشستگی (در راستای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی و بیانیه گام دوم انقلاب)	پژوهش‌گران با مدل‌سازی ساختاری تفسیری نشان دادند که لازم است در ساختار صندوق‌های بازنشستگی، مسئولیت تدبیر امور بین نسلی در حوزه بازنشستگی به یک ناظر مستقل و فراقوه‌ای بازنشستگی تفویض گردد تا مسئولیت تنظیم‌گری این صندوق‌ها را بر عهده داشته باشد.

نام محقق / سال	عنوان تحقیق	یافته‌ها
پورعباسی و همکاران/۱۳۹۸	تبیین جایگاه بیانیه گام دوم انقلاب در اسناد سیاستی جمهوری اسلامی ایران و الگوی پیاده‌سازی مفاهیم آن در نظام آموزش عالی سلامت	سه مقوله مرتبط با آموزش شامل نیل به مرجعیت علمی و ارتقای عزت ملی، علم نافع و در خدمت نیاز جامعه و عدالت در دسترسی و رفع محرومیت از محتوای بیانیه منتج و انطباق بسته‌های تحول و نوآوری با این مقوله‌ها بررسی شد. با توجه به نتایج بررسی‌ها، محققان مزبور این بیانیه را در زمره اصول سیاستی کشور طبقه‌بندی کردند.
امینی و پناهی/۱۳۹۸	تحلیلی بر بیانیه گام دوم انقلاب در حوزه بهره‌برداری از جغرافیای طبیعی در توسعه اقتصادی کشور	راهبرد بهره‌برداری از توان‌های جغرافیای طبیعی برای تعالی و پیشرفت کشور بر مبنای رونق اقتصاد درون‌گرا، تحقق عدالت فضایی و جغرافیایی، حفظ حقوق محیط زیست، بهینه‌سازی برنامه‌های توسعه بر مبنای واقعیت‌های طبیعی، ارتقاء ضریب پایداری محیطی، تقلیل معضلات زیست محیطی، تحقق الگوی پیشرفت اسلامی-ایرانی و ارتقاء عزت، انسجام و اتحاد ملی و شکوفایی تمدن اسلامی مورد بحث قرار گرفته است.
صفرآهنگ و محمدولی/۱۳۹۸	بازسازی معماری سازمان ناجا بر اساس بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی	معماری ناجا برای ایفای نقش موثر در تمدن نوین اسلامی، با روش‌های معماری سازمانی، بازسازی و پیشنهادهایی برای چگونگی اجرای بازسازی معماری ناجا بر مبنای بیانیه گام دوم انقلاب ارائه شد.
خسروپناه/۱۳۹۶	تبیین منظومه فکری رهبر معظم انقلاب	به اعتقاد این محقق، بیانات معظم‌له از یکپارچگی و هماهنگی برخوردار است، به گونه‌ای که اجزای آن یک کل نظام‌مند را تشکیل می‌دهد. این محقق به مواردی همچون تبلور اندیشه اجتهادی، حاکمیت مفهوم توحید و استمرار منظومه فکری امام خمینی به عنوان سایر ویژگی‌های منظومه فکری مقام معظم رهبری اشاره کرده است.

مرور تحقیقات مورد اشاره نشان می‌دهد عمده پژوهش‌های انجام شده در خصوص بیانیه گام دوم متمرکز بر متن بیانیه بوده و تحقیقاتی که به دنبال بررسی ارتباط بیانیه گام دوم با محیط بوده‌اند بیشتر حوزه‌های کلان را مورد توجه قرار داده‌اند و کارکرد سازمانی این بیانیه کمتر مورد توجه قرار گرفته است. تحقیقات معدوی نیز که به دنبال امتداد مفاهیم این بیانیه در چارچوب سازمانی خاص بوده‌اند چندان روش مند با موضوع مواجهه نداشته و حتی این موضوع در مواردی قابل مشاهده است که محققان، بیش از آن که به متن بیانیه وفادار باشند پاسخ خاصی را که از قبل مد نظر خود آنها بوده است بر متن این بیانیه بار کرده‌اند. با این توصیف، جای خالی تحقیقاتی که به صورت روش مند و نظام‌یافته، الزاماتی را که توجه به بیانیه گام دوم در محیط‌های مختلف سازمانی به دنبال دارد به چشم می‌خورد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر، دلالت‌های بیانیه گام دوم و بیانات رهبر انقلاب بر مأموریت‌های سپاه را مورد توجه قرار داده و از این جهت می‌توان گفت که در پارادایم تفسیری و رویکرد استقرایی قابل دسته‌بندی است. در تحلیل راهبرد حاکم بر پژوهش می‌توان گفت از آنجا که بر اساس ایده حاکم بر پژوهش، مأموریت‌ها و راهبردهای سپاه مبتنی بر بیانیه گام دوم نیازمند اصلاح و تکمیل است بنابراین راهبرد مورد نظر پژوهش، ساخت اجتماعی واقعیت‌ها می‌باشد. همچنین با توجه به هدف پژوهش، یک تحقیق کاربردی به حساب می‌آید. داده‌های مورد استفاده از طریق مطالعات کتابخانه‌ای جمع‌آوری می‌شود.

این پژوهش در دو مرحله کیفی متوالی انجام شده است؛ در فاز نخست پژوهش از روش دلالت‌پژوهی برای استخراج دلالت‌های بیانیه گام دوم بر مأموریت‌های سپاه و در فاز دوم از روش تحلیل مضمون برای دسته‌بندی دلالت‌های استخراج شده در فاز قبل استفاده شده است. علت انتخاب روش دلالت‌پژوهی، این واقعیت است که مخاطب اصلی و مستقیم بیانیه گام دوم، مردم و به ویژه جوانان هستند و سایر بهره‌برداران همچون سازمان‌ها و نهادها باید از برداشت‌های غیر مستقیم این بیانیه استفاده کنند که دلالت‌پژوهی ابزاری مناسب در این خصوص به شمار می‌آید.

اساساً دلالت پژوهی به عنوان یک روش تحقیق در پاسخ به نیازی مشابه دغدغه همین پژوهش شکل گرفته است تا وقتی فلسفه، ایده، چارچوب، نظریه یا مدل جدیدی مطرح می‌شود دیگر رشته‌ها و بهره‌برداران علمی نیز بتوانند با یک صورت‌بندی مناسب و به دور از سلیقه شخصی، از این موضوعات جدید برای توسعه دانش رشته‌ای خود بهره‌گیرند (دانایی‌فرد، ۱۳۹۵).

روش به کار گرفته شده در این پژوهش برای انجام دلالت پژوهی مطابق الگویی است که دانایی‌فرد (۱۳۹۵) آن را توسعه داده است. مطابق این روش در ابتدا، سهم‌یاری ابژه دلالت پژوهی احصاء گردیده و اعتبارسنجی می‌شوند.

در انطباق با گام اول دلالت پژوهی اشاره به این نکته ضروری است که بیانیه گام دوم انقلاب، مانیفست تداوم حرکت پیش‌رونده انقلاب اسلامی است و همین موضوع توجیه‌گر تناسب محتوای آن با مأموریت سپاه یعنی پاسداری از انقلاب اسلامی است. در عین حال از آنجا که مخاطب این بیانیه جوانان هستند و سپاه باید برداشت‌های غیر مستقیم بیانیه را مورد توجه خود قرار دهد بنابراین روش دلالت پژوهی روشی مناسب برای انجام این پژوهش به شمار می‌آید. همچنین در این گام باید مآخذ احصاء دلالت‌ها نیز مشخص شود که به طور مشخص متن بیانیه گام دوم که در دهه فجر سال ۱۳۹۷ از سوی رهبر انقلاب نگاشته شده است به عنوان مآخذ مزبور در نظر گرفته شده است. البته در هر یک از بخش‌های مختلف بیانیه از سایر بیانات ایشان نیز کمک گرفته شده است.

موضوع دیگری که باید در مراحل مقدماتی دلالت پژوهی به آن پاسخ داد رویکرد دلالت-پژوهی در تعیین چارچوب مفهومی مورد استفاده است. تحقیق حاضر از نوع پژوهش‌های برایشی است که بر خلاف تحقیقات نظام‌مند، پیش از جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها چارچوب مفهومی خاصی برای فهم و تحلیل داده‌ها توسعه داده نشده و موضوع دلالت‌ها به صورت ناگهانی و ظهوری (برایشی) شکل می‌گیرند (دانایی‌فرد، ۱۳۹۵).

گام بعدی انجام نمونه‌گیری نظری ابژه دلالت پژوهی است. البته در پژوهش‌های مشابه پژوهش حاضر که متن مشخصی به عنوان مآخذ دلالت پژوهی انتخاب شده است نمونه‌گیری نظری فاقد موضوعیت است که در این صورت با یک حرکت زیگزاگی متن به صورت مستمر بازخوانی شده و در هر مرحله دلالت‌های جدیدی ثبت می‌شوند. در این پژوهش نیز بنا به مورد بخش‌های مختلف بیانیه گام دوم سه تا شش بار مرور شده و در هر مرحله دلالت‌های جدیدی استخراج و

فهرست شده‌اند. علاوه بر این در هر بخش که محققان احساس کرده‌اند هنوز موضوع نیازمند پرداخت بیشتر می‌باشد از سایر بیانات و سخنان رهبر انقلاب برای تفسیر بیانیه گام دوم استفاده شده است که در این موارد نمونه‌گیری نظری موضوعیت پیدا کرده است. در این بخش از دلالت پژوهی که بعد از دلالت پژوهی هر بخش از بیانیه انجام می‌شد از نمونه‌گیری هدفمند و قضاوتی با جستجو در بیانات ایشان تا سرحد دستیابی به اشباع نظری استفاده شد.

مرحله نمونه‌گیری نظری و احصاء ابژه‌های دلالتی اگرچه در عمل در هم تنیده‌اند اما دو گام مجزا محسوب می‌شوند. این مرحله بزرگ‌ترین گام از دلالت پژوهی محسوب شده و محققان در این گام به صورت زیگزاگی (مرور مستمر بیانیه و سایر بیانات مرتبط) و انطباق آن با مأموریت و ساختار سپاه، دلالت‌های مرتبط شناسایی و استخراج شده است. با هدف افزایش کیفیت و اعتبار دلالت‌های احصاء شده، اعضای تیم تحقیق به صورت جداگانه دلالت‌های پیشنهادی خود را استخراج کرده و سپس آن را مورد بحث گروهی قرار دادند. هر یک از این دلالت‌ها در قالب یک یا چند جمله کوتاه بیان شده‌اند.

گام نهایی در فاز دلالت پژوهی این تحقیق، اعتبارسنجی دلالت‌های احصاء شده است که از طریق خبرگی با حضور محققان و پنج نفر خبره مدعو انجام شده و دلالت‌هایی که مورد تأیید تیم تحقیق قرار نگرفت حذف شدند.

از آنجا که تعداد بالای دلالت‌های تولیدشده، فهم و کاربری آنها را با دشواری مواجه می‌سازد در فاز بعدی تحقیق از تکنیک تحلیل مضمون برای دسته‌بندی دلالت‌ها استفاده شده است. کدگذاری داده‌های مورد استفاده در فاز تحلیل مضمون عملاً در فرآیند دلالت پژوهی انجام شده و در این فاز از تحقیق، مفهوم کلیدی هر یک از دلالت‌های احصاء شده استخراج شده است. این مفاهیم کلیدی مضامین پایه پژوهش محسوب می‌گردند که با دسته‌بندی مضامین مشابه، مضامین فراگیر استخراج می‌شوند. در نهایت دسته‌بندی مضامین فراگیر نیز به شکل‌گیری مضامین سازمان‌دهنده منجر گردید. این مضامین در قالب شبکه‌ای از مضامین در کنار هم، مدل تحلیلی پژوهش را شکل داده‌اند.

یافته‌های پژوهش

بیانیه گام دوم انقلاب در هفت مفهوم کلیدی اخلاق و معنویت؛ علم و پژوهش؛ سبک زندگی؛ استقلال و آزادی؛ عدالت و مبارزه با فساد؛ اقتصاد و عزت ملی در روابط خارجی؛ و مرزبندی با دشمنان، ساماندهی شده و دلالت‌های آن نیز در قالب هفت بخش استخراج شده‌اند. در جداول شماره یک نمونه‌هایی از دلالت‌های استخراج شده حول محور اخلاق و معنویت درج شده است.

جدول ۲. نمونه دلالت‌های بیانیه گام دوم انقلاب در مأموریت‌های سپاه حول محور معنویت و اخلاق

شناسه	متن بیانات معظم‌له (داده‌ها)	شناسه	دلالت‌های احصاء شده
A1	معنویت به معنی برجسته کردن ارزش‌های معنوی از قبیل: اخلاص، ایثار، توکل، ایمان در خود و در جامعه است و اخلاق به معنی رعایت فضیلت‌هایی چون خیرخواهی، گذشت، کمک به نیازمند، راستگویی، شجاعت، تواضع، اعتماد به نفس و دیگر خلقیات نیکو است. معنویت و اخلاق، جهت‌دهنده همه حرکت‌ها و فعالیت‌های فردی و اجتماعی و نیاز اصلی جامعه است. بودن آنها، محیط زندگی را حتی با کمبودهای مادی، بهشت می‌سازد و نبودن آن حتی با برخورداری مادی، جهنم می‌آفریند. (بیانیه گام دوم انقلاب)	A1-1	دوری از تعریف تکلیف‌گرایانه از اخلاق و معنویت و روی آوردن به تعریف پیامدگرا در این زمینه مانند تأثیر معنویت در زندگی خوب، تأثیر اخلاق و معنویت در شاد زیستن و... با استفاده از ظرفیت حوزه علمیه و مساجد.
		A1-2	تدوین طرح جامع ترویج اخلاق و معنویت در جامعه با در نظر گرفتن تمامی جوانب آن (گروه‌های سنی مخاطب، مدت زمان اجرا، هدف از اجرای طرح، مبانی طرح، گروه‌های همکار در این زمینه، توجه به فرهنگ مردم هر منطقه و ...)
		A1-3	حمایت مادی و ورود مستقیم برای تشکیل موسسات آموزشی و پژوهشی در حوزه عرفان‌های نوظهور با توجه به کاستی‌های موجود در سیستم آموزشی موجود.

دلالات‌های احصاء‌شده	شناسه	متن بیانات معظم‌له (داده‌ها)	شناسه
دوری از روش‌های فعلی، دستورالعملی و ابلاغی در ترویج معنویات و اخلاق در سازمان.	A2-1	شعور معنوی و وجدان اخلاقی در جامعه هرچه بیشتر رشد کند برکات بیشتری به بار می‌آورد؛ این، بی‌گمان محتاج جهاد و تلاش است و این تلاش و جهاد، بدون همراهی حکومت‌ها توفیق‌چندانی نخواهد یافت. اخلاق و معنویت، البته با دستور و فرمان به دست نمی‌آید، پس حکومت‌ها نمی‌توانند آن را با قدرت قاهره ایجاد کنند، اما اولاً خود باید منش و رفتار اخلاقی و معنوی داشته باشند و ثانیاً زمینه را برای رواج آن در جامعه فراهم کنند و به نهادهای اجتماعی در این باره میدان دهند و کمک برسانند؛ با کانون‌های ضد معنویت و اخلاق، به شیوه معقول بستیزند و خلاصه اجازه ندهند که جهنمی‌ها مردم را با زور و فریب، جهنمی کنند. (بیانیه گام دوم انقلاب)	A2
حمایت مادی و معنوی از حوزه‌های انقلابی و کادر روحانیون آن برای ترویج این موضوع در جامعه.	A2-2		
زمینه‌سازی برای همکاری و تعامل نخبگان علمی دانشگاه‌های سپاه و نخبگان حوزوی برای تدوین برنامه‌های کوتاه مدت و بلند مدت جامع و علمی برای پرداختن به این موضوع با پیش‌بینی استفاده از ظرفیت حوزه‌های علمیه و مساجد.	A2-3		
استفاده از توان اطلاعاتی و امنیتی برای رصد تحرکات و برنامه‌های دشمن در این زمینه و داشتن برنامه برای مقابله با آن.	A2-4		
برنامه‌ریزی برای استفاده از تمامی ظرفیت‌ها برای آگاه نمودن مردم از دسیسه‌ها و طراحی‌های دشمن برای انحراف جوانان و دور کردن آنان از معنویت و اخلاق.	A2-5		

شناسه	متن بیانات معظم له (داده‌ها)	شناسه	دلالت‌های احصاء شده
A3	آنچه یک ملت... از طرق معنوی به دست می‌آورد، یک پشتوانه‌ای می‌شود، ذخیره‌ای می‌شود برای اینکه بتواند در همه میدان‌های زندگی، با اراده راسخ و با عزم مقاوم در مقابل مشکلات پیش برود؛ بن‌بست‌ها را باز کند، کارهای بزرگ انجام دهد. پشتوانه همه اینها، این معنویت است. کسی مثل امام بزرگوار ما که یک تنه وارد شد و توانست به برکت عزم و اراده راسخ و ایمان و توکل، همه ملت را بسیج کند و این حرکت عظیم را راه بیندازد، بیش از هر چیز متکی بود به همان جوشش قلبی، معنوی، روحی، توکل، معرفت، عبادت. (۱۳۹۲/۰۲/۲۵)	A3-1	استفاده از ابزار پرنفوذ هنر در ارتقای سطح معنوی جامعه و دعوت از هنرمندان (شاعران، داستان‌سرایان، فیلم‌سازان خوش‌نویسان) برای تولید فیلم، رمان، داستان، تابلوهای نقاشی، طراحی، خوشنویسی، پویانمایی (انیمیشن) و سرود برای شناساندن هنرمندانه زندگی امام (ره) و متأثر بودن آن شخصیت بزرگ از معنویت و اخلاق.
		A3-2	حمایت مادی و معنوی از پژوهش‌ها و پایان‌نامه‌های مرتبط با زندگی حضرت امام (ره) با هدف بهره‌گیری از شیوه زیستن، شیوه انجام مبارزات سیاسی و... در ترویج اخلاق و معنویت در جامعه.
A4	ابزارهای رسانه‌ای پیشرفته و فراگیر، امکان بسیار خطرناکی در اختیار کانون‌های ضد معنویت و ضد اخلاق نهاده است و هم‌اکنون تهاجم روزافزون دشمنان به دل‌های پاک جوانان و نوجوانان و حتی نونهالان با بهره‌گیری از این ابزارها را به چشم خود می‌بینیم. دستگاه‌های مسئول حکومتی در این باره وظایفی سنگین بر عهده دارند که باید هوشمندانه و کاملاً مسئولانه صورت گیرد و این البته به معنی رفع مسئولیت از اشخاص و نهادهای غیرحکومتی نیست. در دوره‌ی پیش‌رو باید در این باره برنامه‌های کوتاه‌مدت و میان‌مدت جامعی تنظیم و اجرا شود. (بیانیه گام دوم انقلاب)	A4-1	استفاده از ظرفیت‌های هنری به خصوص ساخت سریال و فیلم برای ترویج اخلاق و معنویت در جامعه.
		A4-2	تعریف سلبریتی‌های مذهبی در بین جوانان به عنوان یک الگوی جذاب در دسترس.
		A4-3	حمایت مادی و معنوی از جوانان نخبه عرصه فضای مجازی و همچنین توانمندسازی آنان برای مقابله با جریان‌های فاسد فعال در این زمینه.
		A4-4	حمایت مادی از انتشار و توزیع کتاب‌های مناسب این موضوع.
		A4-5	توانمندسازی و حمایت مادی و معنوی از گروه‌های مردم‌نهاد در ترویج درست این موضوع.
		A4-6	برنامه‌ریزی جامع و هدفمند برای ایجاد رشته‌های درسی مرتبط با این موضوع در دانشگاه‌های سپاه با استفاده از توان اساتید و نخبگان حوزوی برای تدریس درس و همچنین تجهیز شدن اساتید و نخبگان به ابزارهای ارتباطی برای انجام شیوه‌های نوین تبلیغ.

بعد از استخراج داده‌ها از متون سخنرانی معظم‌له و متن بیانیه گام دوم انقلاب و حذف دلالت‌هایی که از نظر پنل خبرگی، اعتبار آنها مورد تایید قرار داده نشد جمعاً ۴۳۱ دلالت استخراج شد. با شناسه گذاری برای هر یک از این مفاهیم به ازای هر دلالت یک یا دو مضمون پایه شکل گرفت. نمونه‌هایی از دلالت‌های استخراج شده حول محور سبک زندگی، در جدول دو درج شده است.

جدول ۳. نمونه مضامین پایه نگاشت مفاهیم کلیدی بیانیه گام دوم انقلاب در مأموریت‌های سپاه حول محور سبک زندگی

شناسه	دلالت	شناسه	مضامین پایه
C1-1	تشکیل قرارگاه فراسازمانی سبک زندگی اسلامی با محوریت سپاه و با حضور نخبگان حوزه و دانشگاه، دلسوزان انقلاب اسلامی، مراکز فرهنگی فعال، بسیج و نهادهای مرتبط در سپاه به عنوان ستاد اصل و مرکزی.	CP1	تشکیل قرارگاه فراسازمانی سبک زندگی اسلامی.
C1-2	آگاه‌سازی مردم از دسیسه و نقشه غرب در مورد آموزش فرزندان این کشور (آگاهی دادن به مردم در مورد خطرات سبک زندگی غربی) با تقویت مراکز فرهنگی، توانمندسازی مساجد و هیئات و به صحنه آوردن توان نیرویی و امکاناتی بسیج.	CP2	توانمند سازی مراکز فرهنگی، مساجد و هیئات مذهبی برای مقابله با سبک زندگی غربی.
C1-3	مطالبه گری جدی از دولت‌ها برای بر حذر داشتن آن‌ها از افتادن در دام غربی‌ها از طرق رسمی (مجاری قانونی مانند مجلس شورای اسلامی، شورای عالی انقلاب فرهنگی و...) و طرق غیر رسمی (مانند استفاده از ظرفیت بسیج مردمی، مساجد و...)	CP3	آگاهی دادن به دولتمردان در مورد نقشه دشمن در خصوص تغییر سبک زندگی مردم.
C2-1	استفاده بهینه، هدفمند، منسجم و با برنامه از ظرفیت فضای مجازی برای ترویج این موضوع ذیل تشکیل قرارگاه فرابخشی فضای مجازی در سپاه.	CP4	استفاده هدفمند و موثر از فضای مجازی برای ترویج سبک زندگی اسلامی.
C2-2	استفاده از روش‌های هنری مانند ساخت فیلم، داستان نویسی، سرودن شعر و حمایت از نویسندگان و... با تشکیل قرارگاه هنری منسجم و هدفمند ذیل قرارگاه فراسازمانی سبک زندگی اسلامی برای ترویج ارزش‌های اسلامی - ایرانی و تقویت حس خودباوری در بین مردم.	CP5	استفاده از ظرفیت‌های هنری برای ترویج ارزش‌های اسلامی - ایرانی.
C2-3	مشخص کردن جوامع هدف در میان مردم برای ترویج نتایج به دست آمده و احصاء شده از مطالعات گسترده در خصوص سبک زندگی اسلامی در حیات ائمه اطهار (س).	CP6	انجام مطالعات تخصصی در خصوص سبک زندگی ائمه اطهار (س).

شناسه	دلالت	شناسه	مضامین پایه
C3-1	حمایت از سخنرانان و مداحان مجالس مذهبی برای ترویج سبک زندگی اسلامی با توجه به ظرفیت قدرتمند آنان در بین مردم و بخصوص جوانان.	CP7	توانمند سازی گروه‌های مذهبی برای ترویج سبک زندگی اسلامی.
C3-2	مطالبه‌گری از دولت، مجلس، شورای عالی انقلاب فرهنگی و سایر مراکز تصمیم گیر برای ورود محتوای سبک زندگی اسلامی به متون درسی دانش‌آموزان و دانشجویان.	CP8	ورود محتوای سبک زندگی اسلامی به متون درسی دانش‌آموزان و دانشجویان.
C4-1	همکاری با ستاد ائمه جمعه برای برای توانمند نمودن ائمه جماعات برای بیان ضرورت‌های توجه به سبک زندگی اسلامی در یک برنامه زمان بندی مشخص.	CP9	توانمند سازی ائمه جماعات برای ترویج سبک زندگی اسلامی.
C5-1	حمایت مادی و معنوی از حوزه‌های علمیه و روحانیت معظم برای ورود جدی به موضوع سبک زندگی اسلامی با هدف حاکم کردن این نوع سبک زندگی در بین مردم.	CP10	توانمندسازی حوزه‌های علمیه برای ترویج سبک زندگی اسلامی.
C5-2	حمایت مادی و معنوی از هیات مذهبی برای ترویج سبک زندگی اسلامی.	CP11	حمایت از هیئات مذهبی برای ترویج سبک زندگی اسلامی.

بعد از حذف مضامین پایه مشابه و تکراری، جمعاً ۳۳۰ مضمون پایه مرتبط با موضوع از دلالت‌های تدوین شده استخراج شد. در گام دوم از فرآیند تحلیل مضمون، این مضامین با توجه به مفهوم و ماهیت مشترک در قالب ۸۶ مضمون سازمان‌دهنده، دسته‌بندی شدند. در گام نهایی نیز ۱۵ مضمون فراگیر از میان این مضامین استخراج شد. مضامین سازمان‌دهنده و فراگیر در جدول سه درج شده‌اند.

جدول ۴. مضامین سازمان‌دهنده و فراگیر نگاشت مفاهیم کلیدی بیانیه گام دوم انقلاب در مأموریت‌های سپاه

شناسه	مضامین سازمان‌دهنده	شناسه	مضامین فراگیر
HS1	تبیین مبانی و اهداف انقلاب اسلامی	F1	تبیین مبانی و اهداف انقلاب اسلامی
HS5	شناسایی ابعاد استقلال و آزادی		

مضامین فراگیر	شناسه	مضامین سازمان دهنده	شناسه
		تبیین اصول سیاست خارجی انقلابی	GS4
		توسعه اقتدار ملی کشور	HS2
ارتقای بصیرت در حوزه دشمن‌شناسی و مقابله با نقشه‌ها و برنامه‌های دشمن	F2	ارتقای بصیرت و شناخت دشمن	HS3
		مقابله با نقشه‌ی دشمن	HS7
		رصد نقشه‌های دشمن در حوزه سبک زندگی و مقابله با آن	Cs6
		رصد برنامه‌های دشمن در حوزه ناامید کردن مردم از اجرای عدالت	FS10
		مقابله با نقشه‌ی دشمن	AS4
		مقابله با نقشه‌ی دشمن	GS3
		تقویت خودباوری نخبگان برای مقابله با جنگ نرم دشمنان	CS14
		آگاهی از نقشه‌ها و توطئه‌های دشمن	BS4
حضور هدفمند در عرصه‌های اقتصادی برای حمایت از تولید	F3	حمایت از بنگاه‌های کوچک اقتصادی و مشاغل زود بازده	BS3
		حمایت از دولت در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی	BS11
		تبیین فعالیت‌های اقتصادی سپاه	BS7
		حمایت مالی از پروژه‌ها و بنگاه‌های اقتصادی	BS6
اجرای کامل اصول اقتصاد مقاومتی	F4	استفاده از توان مردم برای رونق اقتصاد	BS9
		فرهنگ‌سازی در عرصه اقتصاد	BS12
		تبیین اصول و ابعاد اقتصاد مقاومتی	BS1
		نظریه‌پردازی در خصوص استقلال اقتصادی	BS2
		توانمند نمودن اقشار ضعیف جامعه	FS2
		توانمند نمودن اقشار و مناطق آسیب‌پذیر جامعه	BS8
استفاده از توانمندی گروه‌های مردم‌نهاد و جوانان انقلابی برای حضور در	F5	توانمند سازی و رشد جوانان	HS4
		توانمندسازی گروه‌های مردم‌نهاد و جوانان انقلابی برای ترویج معنویت	AS8
		توانمندسازی مادی و معنوی گروه‌های مردم‌نهاد و مذهبی برای	CS2

شناسه	مضامین سازمان دهنده	شناسه	مضامین فراگیر
	ترویج سبک زندگی اسلامی		عرصه‌های انقلاب
HS6	تأثیرگذاری در روابط دیپلماتیک	F6	صدور انقلاب بر مبنای اجرای اصول سیاست خارجی انقلابی
GS9	پیاده‌سازی سیاست خارجی انقلابی در روابط دیپلماتیک		
GS10	صدور انقلاب		
GS7	هدفمند نمودن عرصه سیاست خارجی		
GS8	نظریه‌پردازی در سیاست خارجی انقلابی		
CD17	تبیین آثار منفی اجرای سبک زندگی غربی	F7	بررسی و تبیین اندیشه و فرهنگ حاکم بر دنیای غرب
FS8	تبیین نگاه غرب در خصوص عدالت		
ES14	تبیین و نقد فرهنگ غربی حاکم بر دنیای علم		
AS12	بررسی و پژوهش در حوزه نگاه دنیای غرب به حوزه معنویت و اخلاق		
CS8	مجازات برای مبلغین سبک زندگی غربی		
CS1	ایجاد ساختارهای جدید برای ترویج سبک زندگی اسلامی	F8	ایجاد ساختارهای جدید و سازوکارهای قوی و برنامه‌ریزی جامع و متناسب با موضوعات روز برای پیشبرد امور
AS3	ایجاد ساختارهای جدید در راستای معنویت‌افزایی		
FS9	ایجاد سازوکارهای قوی نظارتی بر نحوه اجرای عدالت		
AS2	تدوین طرح جامع تعمیق و ترویج معنویت و اخلاق		
AS17	تدوین طرح جامع گزینش و رشد نیرو بر محور معنویت و اخلاق		
ES8	تحول در جایگاه علم و پژوهش در سپاه		
ES11	تبیین جایگاه دانش و پژوهش در سازمان‌ها و برنامه‌ها		
AS1	پی‌ریزی سیستم ارزیابی برنامه‌های معنوی از حیث کارآمدی		
AS13	تعریف پیوست معنوی برای برنامه‌ها و ابلاغیات		
ES12	استفاده از توان دانشی بخش خصوصی در سازمان		
ES3	تدوین نظام جامع دانش و پژوهش		
GS6	تحول در نقش و مأموریت سپاه		
CS11	حاکم نمودن ابعاد و محتوای سبک زندگی اسلامی بر ابلاغ قوانین و برنامه‌ها		
FS7	مبارزه با فساد و برخورد با فاسدان		
CS3	استفاده از فضای مجازی برای ترویج سبک زندگی اسلامی	F9	استفاده از همه ظرفیت‌ها و ابزار برای تبیین و ترویج سبک زندگی اسلامی
CS4	استفاده از ظرفیت‌های هنری برای ترویج سبک زندگی اسلامی		
CS10	ترویج سبک زندگی اسلامی در بین دانش آموزان و دانشجویان		
CS12	تبیین سیره شهدا و فرماندهان ارشد در حوزه سبک زندگی اسلامی		
CS13	ترویج هنرمندانه سبک زندگی اسلامی در جامعه		

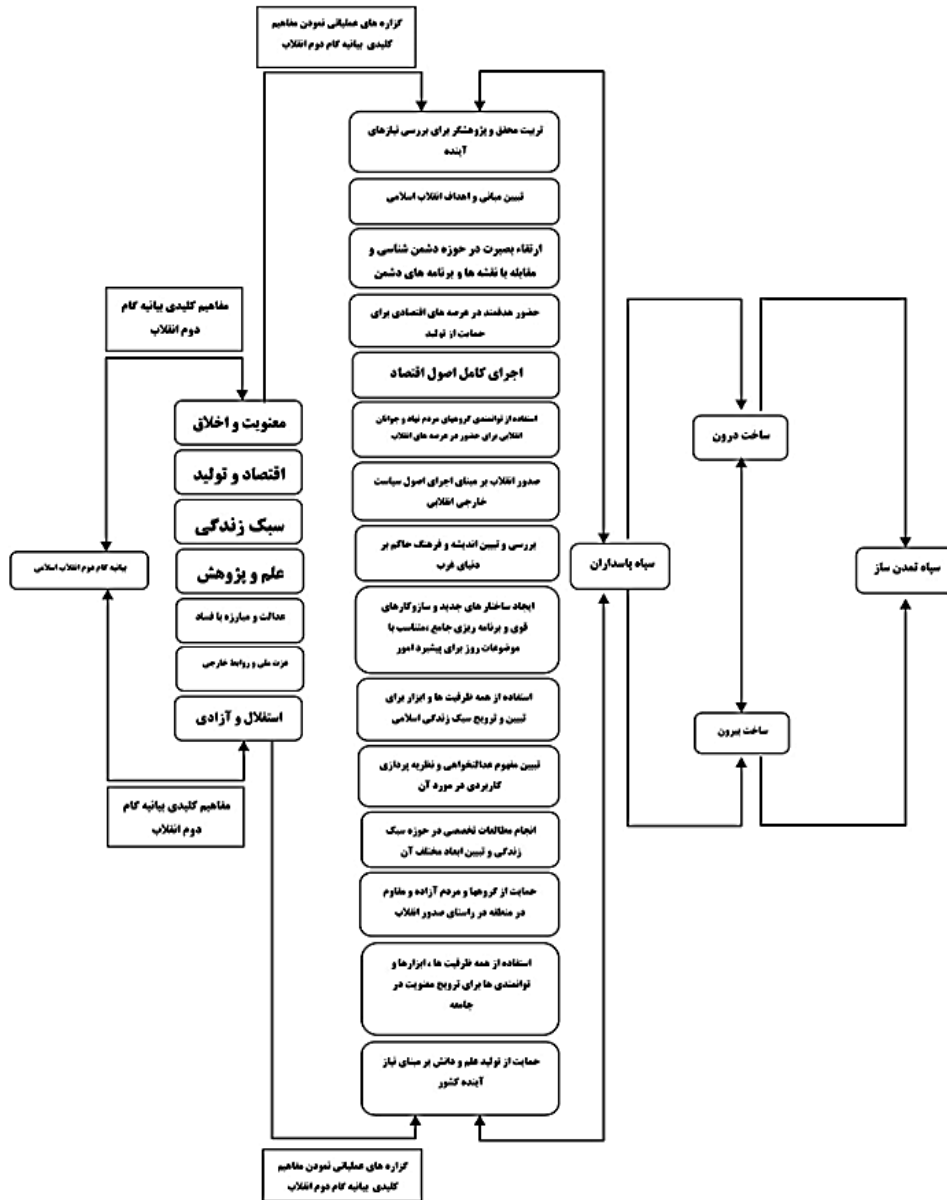
مضامین فراگیر	شناسه	مضامین سازمان دهنده	شناسه
		جهت‌دهی و مطالبه از رسانه‌ها برای ترویج سبک زندگی اسلامی	CS7
		اشاعه سبک زندگی اسلامی به سایر کشورها	CS9
		ارائه راه‌حل برای آسیب‌های سبک زندگی	CS18
تبیین مفهوم عدالت‌خواهی و نظریه پردازی کاربردی در مورد آن	F10	نظریه‌پردازی در خصوص عدالت و جایگاه ثروت در اسلام	FS1
		تبیین فعالیت‌های عدالت‌خواهانه و آگاه نمودن مردم از نتایج آن	FS4
		فرهنگ‌سازی در خصوص عدالت‌خواهی و مبارزه با فساد	FS3
		فرهنگ سازی در شیوه عدالت‌خواهی	FS6
		تبیین مفهوم عدالت و ابعاد مختلف آن	FS5
انجام مطالعات تخصصی در حوزه سبک زندگی و تبیین ابعاد مختلف آن	F11	نظریه‌پردازی و انجام مطالعات تخصصی در خصوص سبک زندگی اسلامی	Cs5
		تبیین معارف قرآنی در حوزه سبک زندگی	CS16
		تبیین ظرفیت‌های نظام اسلامی در حوزه سبک زندگی	CS15
حمایت از گروه‌ها و مردم آزاده و مقاوم در منطقه در راستای صدور انقلاب	F12	تشکیل جبهه مقاومت در منطقه	GS1
		جریان‌سازی رسانه‌ای در منطقه	GS2
استفاده از همه ظرفیت‌ها، ابزارها و توانمندی‌ها برای ترویج معنویت در جامعه	F13	استفاده بهینه از محل برگزاری تجمعات مذهبی در راستای ترویج معنویت	AS14
		تبیین ابعاد معنوی و اخلاقی زندگی بزرگان اخلاق و فرماندهان	AS7
		تبیین فرهنگ دفاع مقدس و سیره شهدا	AS15
		بهره بردن از ظرفیت‌های هنری در راستای ترویج معنویت	AS6
		تبیین ابعاد زندگی معنوی و اخلاقی امام (ره)	AS5
		نظریه‌پردازی در بابت ترویج معنویت	AS9
		ارتباط هدفمند با مراکز معنوی و اخلاقی	AS16
		بهینه‌سازی متن دروس عقیدتی و بازتعریف شیوه تدریس توانمندسازی و ارتقای مربیان سازمانی و اساتید مراکز علمی در حوزه معنویت فردی	AS11
تربیت محقق و پژوهش‌گر برای بررسی نیازهای آینده	F14	تربیت نیروی پژوهش‌گر در حوزه معنویت	AS18
		تربیت پژوهش‌گر و محقق	ES6
		تعریف نقش پژوهش‌گران در توسعه کشور	ES10
		آینده‌پژوهی در خصوص نیازهای آینده	ES7

شناسه	مضامین سازمان دهنده	شناسه	مضامین فراگیر
GS5	ارتقای دانش سیاسی و رسانه‌ای		
ES1	تبلیغ رشد علمی کشور	F15	حمایت از تولید علم و دانش بر مبنای نیاز آینده کشور
ES2	حمایت از تولید علم و دانش		
ES9	اختصاص بودجه‌های پژوهشی و تحقیقاتی		
ES13	حمایت از تألیف، تولید و توزیع کتب تخصصی		
ES5	ترویج فرهنگ دانش و پژوهش		
ES4	حمایت از مراکز علمی در راستای تولید دانش		

به منظور فهم بهتر مضامین استخراج شده، مدل تحلیلی پژوهش، مشتمل بر مضامین فراگیر و سازمان‌دهنده و رابطه آنها در قالب شکل یک نمایش داده شده است.

نتیجه‌گیری

هدف اصلی این پژوهش نگاشت مفاهیم کلیدی بیانیه گام دوم انقلاب در مأموریت سپاه پاسداران انقلاب اسلامی اعم از حرکت درونی (پیش‌روندگی) و حرکت بیرونی (پیش‌برندگی) بود. برای دستیابی به پاسخ این سؤال، از روش دلالت پژوهی استفاده شد و با خوانش مستمر متن بیانیه در هر یک از هفت محور آن یعنی اخلاق و معنویت؛ علم و پژوهش؛ سبک زندگی؛ استقلال و آزادی؛ عدالت و مبارزه با فساد؛ اقتصاد و عزت ملی در روابط خارجی؛ و مرزبندی با دشمنان به عنوان مفاهیم کلیدی و سایر بیانات رهبر انقلاب به عنوان اسناد پشتیبان بیانیه، گزاره‌های دلالتی آنها بر مأموریت و راهبردهای سپاه استخراج شده و اعتبارسنجی شدند که در مجموعه ۴۳۱ دلالت در این پژوهش استخراج شد. گزاره‌های تأییدشده با استفاده از تحلیل مضمون، دسته‌بندی شدند. در کدگذاری انجام شده ۳۳۰ مضمون پایه ایجاد شد. در گام بعد ۸۶ مضمون سازمان‌دهنده و در نهایت ۱۵ مضمون فراگیر ایجاد شد. بنابراین در پاسخ به سؤال اصلی پژوهش یعنی نگاشت مأموریت‌های سپاه بر اساس بیانیه گام دوم می‌توان به مضامین پانزده‌گانه مزبور اشاره کرد که در زیر به آنها اشاره شده است.

شکل ۱. شبکه مضامین دلالت‌های استخراج شده پژوهش

مفاهیم کلیدی در مأموریت‌های سپاه مبتنی بر بیانیه گام دوم انقلاب:

▪ تبیین مبانی و اهداف انقلاب اسلامی

- ارتقاء بصیرت در حوزه دشمن‌شناسی و مقابله با نقشه‌ها و برنامه‌های دشمن
  - حضور هدفمند در عرصه‌های اقتصادی برای حمایت از تولید
  - اجرای کامل اصول اقتصاد مقاومتی
  - استفاده از توانمندی گروه‌های مردم‌نهاد و جوانان انقلابی برای حضور در عرصه‌های انقلاب
  - صدور انقلاب بر مبنای اجرای اصول سیاست خارجی انقلابی
  - بررسی و تبیین اندیشه و فرهنگ حاکم بر دنیای غرب
  - ایجاد ساختارهای جدید و سازوکارهای قوی و برنامه‌ریزی جامع و متناسب با موضوعات روز برای پیشبرد امور
  - استفاده از همه ظرفیت‌ها و ابزار برای تبیین و ترویج سبک زندگی اسلامی
  - تبیین مفهوم عدالت‌خواهی و نظریه پردازی کاربردی در مورد آن
  - انجام مطالعات تخصصی در حوزه سبک زندگی و تبیین ابعاد مختلف آن
  - حمایت از گروه‌ها و مردم آزاده و مقاوم در منطقه در راستای صدور انقلاب
  - استفاده از همه ظرفیت‌ها، ابزارها و توانمندی‌ها برای ترویج معنویت در جامعه
  - تربیت محقق و پژوهش‌گر برای بررسی نیازهای آینده
  - حمایت از تولید علم و دانش بر مبنای نیاز آینده کشور
- مفاهیم مندرج در بالا را می‌توان نتیجه‌گیری نهایی پژوهش به حساب آورد. آنچه در این میان جالب توجه است اذعان به تأثیر‌گذاری بیانیه گام دوم بر مأموریت‌ها و برنامه‌های سپاه علی‌رغم عدم وجود ارتباط مستقیم بین این دو موضوع می‌باشد که این امر نشان‌دهنده موفقیت نسبی روش دلالت‌پژوهی انجام‌شده در پژوهش است. بر اساس این نتیجه‌گیری سپاه باید نسبت به بازآرایی برنامه‌ها و مأموریت‌های خود به منظور ایفای نقش جدی در تحقق بیانیه گام دوم اقدام کند. به عبارت دیگر ساخت درون و بیرون سپاه پاسداران می‌بایست هم‌راستا با اجرای سیاست‌های مورد انتظار در بیانیه گام دوم انقلاب مورد مهندسی مجدد قرار گیرد.

تبیین مبانی و اهداف انقلاب اسلامی، اولین موضوع از مضامین فراگیر می‌باشد که لازم است در گام دوم انقلاب برای آن برنامه‌ریزی گردد. شناسایی ابعاد استقلال و آزادی، تبیین اصول سیاست خارجی انقلابی، توسعه اقتدار ملی کشور و خود تبیین مبانی و اهداف انقلاب اسلامی از جمله مواردی است که می‌بایست در این مضمون به آن توجه شود.

امروز مقابله با استکبار، قیام در مقابل انحرافات و برنامه‌ریزی برای ارتقای بصیرت و شناخت دسیسه‌های دشمنان از سوی مردم، از اولویت‌های راهبردی سپاه پاسداران انقلاب اسلامی است و متناسب با همین موضوع نیز، ارتقای بصیرت در حوزه دشمن‌شناسی و مقابله با نقشه‌ها و برنامه‌های دشمن یکی دیگر از نتایج این پژوهش است.

موضوع اقتصاد یکی از چالش‌های پیش روی حرکت انقلاب اسلامی است و حضور هدفمند در عرصه‌های اقتصادی برای حمایت از تولید، یکی دیگر از اقداماتی است که سپاه برای تحقق بیانیه گام دوم مورد توجه قرار دهد. هر چند سپاه در طول سالیان اخیر و بر اساس شرایطی خاص در برخی عرصه‌های اقتصادی حضور داشته است، اما با توجه به وضعیت نابسامان کشور انتظار آن است که این حضور غیر تصدی‌گرایانه، هدفمندتر و در راستای حمایت از بنگاه‌های کوچک و متوسط اقتصادی و حمایت از دولت در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی، صورت گیرد. البته نباید فراموش کرد که این فعالیت‌ها باید برای مردم تبیین شود.

یکی از تأکیدات و شاید مهم‌ترین تأکید و تدبیر مقام معظم رهبری در طول سالیان اخیر برای گذر از بحران‌های به وجود آمده از شرایط اقتصادی، اجرای کامل سیاست‌های اقتصاد مقاومتی است. هر چند در این عرصه، سیاست‌های ابلاغی خود جامع و کامل است، اما سپاه نیز باید ضمن اجرای این سیاست‌ها به برخی از محورها همچون استفاده از توان مردم برای رونق اقتصاد، فرهنگ‌سازی در عرصه اقتصاد، نظریه‌پردازی در مورد استقلال اقتصادی و توانمند نمودن اقشار و مناطق آسیب‌پذیر جامعه توجه نموده و برای آن برنامه‌ریزی نماید. بر این اساس، پیگیری اجرای کامل اصول اقتصاد مقاومتی، نتیجه‌گیری دیگری است که در این پژوهش مورد توجه قرار داده شده است.

عظمت وقوع و ماندگاری انقلاب اسلامی، عظمت کارکرد انقلاب اسلامی تاکنون، عظمت چشم‌اندازی که انقلاب اسلامی باید به آن برسد و عظمت نقش نیروی جوان متعهد در مسیر پیش‌رو انقلاب اسلامی، چهار نکته کلیدی در بیانیه گام به شمار می‌آیند. متناسب با همین انتظارات، استفاده از توانمندی گروه‌های مردم‌نهاد و جوانان انقلابی برای حضور در عرصه‌های انقلاب جزء ضرورت‌هایی است که در این پژوهش مورد اشاره قرار داده شده است.

صدور انقلاب بر مبنای اجرای اصول سیاست خارجی انقلابی و حمایت از گروه‌ها و مردم آزاده و مقاوم در منطقه در راستای صدور انقلاب دو گزاره دیگر از نتایج این پژوهش می‌باشند که با توجه به اهمیت آن می‌بایست در گام دوم انقلاب برای این مفاهیم جایگاه ویژه‌ای پیش‌بینی کرد. پیاده‌سازی سیاست خارجی انقلابی در روابط دیپلماتیک، برنامه‌ریزی هدفمند در عرصه سیاست خارجی، نظریه پردازی در سیاست خارجی انقلابی، تقویت جبهه مقاومت در منطقه و جریان‌سازی رسانه‌ای در منطقه از جمله مواردی است که می‌بایست در این برنامه‌ریزی‌ها مورد توجه قرار گیرد.

بررسی و تبیین اندیشه و فرهنگ حاکم بر دنیای غرب و کسب یک شناخت واقع‌بینانه نسبت به آن یکی دیگر از الزامات سپاه در مسیر تحقق بیانیه گام دوم انقلاب است.

ایجاد ساختارهای جدید و سازوکارهای قوی و برنامه‌ریزی جامع، متناسب با موضوعات روز برای پیشبرد امور از جمله موضوعاتی است که در مبحث ساخت درون قرار می‌گیرد و باید برای آن برنامه‌ریزی شود. برای بسیاری از آنچه در این تحقیق مورد توجه قرار داده شده است هم درون سپاه و هم در سطح حاکمیت باید نهادسازی یا اصلاح نهادهای موجود در دستور کار داخلی و مطالبه‌گیری بیرونی سپاه قرار گیرد.

استفاده از همه ظرفیت‌ها و ابزارها برای تبیین و ترویج سبک زندگی اسلامی و انجام مطالعات تخصصی در حوزه سبک زندگی و تبیین ابعاد مختلف آن، موضوع دیگری از توصیه‌های این پژوهش است. از آنجا که منابع فرهنگی و معنوی، مهم‌ترین منبع توانمندی و مزیت جوامع اسلامی است، تهدیدهای نرم‌افزاری نسبت به سایر تهدیدها از اهمیت و حساسیت بیشتری برخوردار است و شکست و بحران در حوزه فرهنگی، به

منزله اختلال در حوزه‌های مختلف حیات یک جامعه است. اگر برای مقابله با تهدیدها و اختلال‌های پدیدآمده در جامعه اسلامی، برنامه‌ریزی در سطوح و بخش‌های مختلف انجام نشود بعضی از روندهای آسیب‌زای موجود تشدید می‌شود و به ایجاد مشکلات بیشتر می‌انجامد.

از جمله مهم‌ترین مطالبات تاریخی ملت ایران؛ دولت اسلامی، عدالت‌خواهی و پیشرفت بوده است. عدالت و پیشرفت دو مقوله به هم پیوسته و جداناپذیر از یکدیگرند. تا در جامعه‌ای عدالت برقرار نشود، پیشرفت تحقق نخواهد یافت. عدالت‌خواهی، نیاز فطری و آرمان مشترک انسان‌ها در طول تاریخ بوده است. در امتداد همین مسیر، تبیین مفهوم عدالت‌خواهی و نظریه‌پردازی کاربردی در مورد آن باید بیش از پیش مورد توجه سپاه قرار داده شود.

آخرین نتیجه این پژوهش، حمایت از تولید علم و دانش بر مبنای نیاز آینده کشور و تربیت محقق و پژوهش‌گر برای بررسی نیازهای آینده می‌باشد. این دو موضوع از مهم‌ترین اولویت‌ها برای نظام در دهه‌های آینده هستند و باید با یک نگاه آینده‌محور و آینده‌ساز به این موضوع توجه کرده و برای آن برنامه‌ریزی نمود.

باید به یاد داشت ادعای این پژوهش، ضرورت کنار گذاشتن مأموریت‌های قبلی و استفاده از نتایج این پژوهش به عنوان مأموریت‌های جدید این نهاد نیست، بلکه برنامه‌ریزان این نهاد می‌بایستی از تقاطع‌گیری مأموریت‌ها و راهبردهای فعلی خود با این یافته‌ها، طرح‌های جدیدی برای پشتیبانی از این موارد به مأموریت‌های فعلی خود بینجامند.

لازم به تذکر است که محدوده این پژوهش نگاشت مفاهیم کلیدی بیانیه گام دوم در مأموریت‌های سپاه بوده و طبیعتاً بررسی دقیق هر یک از مفاهیم استخراج‌شده، تحلیل شکاف بین جهت‌گیری‌های فعلی و انتظارات استخراج‌شده و همچنین توسعه این نتایج به بخش‌های مرتبط سپاه نیازمند پژوهش‌های دیگری است. همچنین بدیهی است که نتایج این پژوهش محدود به قلمرو موضوعی مورد مطالعه یعنی سپاه و مأموریت‌های آن است

و اساساً تعمیم آن به سایر سازمان‌ها و نهادها موضوعیت ندارد. توصیه می‌شود پژوهش‌گران علاقه‌مند به انقلاب اسلامی و همچنین سازمان‌هایی که مأموریت آنها به نحوی با مفاهیم مرتبط در بیانیه ارتباط پیدا می‌کند نسبت به بازتعریف گزاره‌های راهبردی این سازمان‌ها مبتنی بر انتظارات مندرج در بیانیه گام دوم و تسهیل‌گری برای تحقق آن اقدام کنند. چنین بررسی‌هایی می‌توانند به صورت خاص ابعاد ویژه‌ای از سازمان نظیر ساختار، نیروی انسانی و شیوه برنامه‌ریزی را نیز از منظر بیانیه گام دوم مورد توجه قرار دهند. با این حال این تذکر ضروری است که یکی از مواردی که انجام این پژوهش را دشوار ساخت عدم فهم مناسب بعضی از مسئولان مرتبط نسبت به بیانیه گام دوم انقلاب و نقشه راه ترسیم‌شده در آن بود. به نظر می‌رسد شیوه اجتماعی‌سازی این بیانیه، به نوبه خود می‌تواند موضوع بعضی از پژوهش‌های آتی قرار گیرد.

فهرست منابع

- اسلاتر، ای، ریچارد؛ (۱۳۸۷). نواندیشی برای هزاره نوین، ترجمه عقیل ملکی فر و همکاران، تهران: مرکز آینده پژوهی علوم و فناوری دفاعی
- اقبال، حدیث؛ و رجیبی فرجاد، حاجیه. (۱۳۹۹). الگوی حکمرانی خوب در بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی. پژوهش‌های انقلاب اسلامی، ۹ (۳۵)، ۲۷-۹
- امینی، داوود؛ و پناهی، حمید. (۱۳۹۸). تحلیلی بر بیانیه گام دوم انقلاب در حوزه بهره برداری از جغرافیای طبیعی در توسعه اقتصادی کشور. پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، ۷ (۲۶)، ۲۷-۵۶.
- پورعباسی، عطاله؛ امامی رضوی، سیدحسن؛ خیری، زهرا؛ نقوی الحسینی؛ سلماز سادات؛ و لاریجانی، باقر. (۱۳۹۸). تبیین جایگاه بیانیه گام دوم انقلاب در اسناد سیاستی جمهوری اسلامی ایران و الگوی پیاده سازی مفاهیم آن در نظام آموزش عالی سلامت. طب و تزکیه، ۲۸ (۳)، ۱-۱۰
- پورعزت، علی اصغر، (۱۳۸۲)، تصویرپردازی از آینده؛ استراتژی اقدام در سیستم‌های اجتماعی. سخن سمت، سال ۱۰، ۳۱-۵۲
- تافلر، الوین، (۱۳۹۱)، شوک آینده. ترجمه حشمت‌الله کامرانی، تهران: نشر نو.
- حق‌گو، جواد؛ عظیم‌زاده، جعفر؛ و رادمرد، محمد. (۱۳۹۹). بازدارندگی شبکه‌ای و بایسته‌های سیاست خارجی ج.ا. ایران در گام دوم انقلاب اسلامی. پژوهش‌های انقلاب اسلامی، ۹ (۳۵)، ۱۴۲-۱۶۰.
- خسروپناه، عبدالحسین. (۱۳۹۶). منظومه فکری آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای. تهران، انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- شیروودی، مرتضی؛ و پورطاهر، محمدتقی. (۱۳۹۹). انقلاب مستمر؛ راهبردی در تحقق بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی. پژوهش‌های انقلاب اسلامی، ۹ (۳۵)، ۶۲-۷۴.
- صفر آهنگ، رسول؛ و محمدولی، مجید. (۱۳۹۸). بازسازی معماری سازمان ناجا بر اساس بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی. مطالعات راهبردی ناجا، ۱۴ (۴)، ۶۱-۹۱.
- عباس نیا، سیدمحمد؛ بت شکن، محمدهاشم؛ دهقان دهنوی، محمدعلی؛ محقق نیا، محمدجواد؛ و اصلی‌پور، حسین. (۱۳۹۸). طراحی شبکه عوامل موثر بر عیوب ساختاری در تنظیم گری صندوق‌های بازنشستگی (در راستای تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی و بیانیه گام دوم انقلاب). مطالعات راهبردی بسیج؛ ۲۲ (۸۴)، ۱۱۳-۱۳۴.
- قادری، محسن (۱۳۹۶). طراحی الگویی برای رصد و ارزیابی راهبردهای کلان سپاه پاسداران انقلاب اسلامی. رساله دکتری مدیریت سیستم‌ها، دانشگاه جامع امام حسین.ل
- گودرزی، غلامرضا؛ حسینی مقدم، صادق؛ نوروزی، رسول؛ و سلطانی، مرتضی. (۱۳۹۹). طراحی و تبیین الگوی نهاد تمدن‌ساز مبتنی بر تحلیل محتوای بیانیه گام دوم انقلاب. مدیریت اسلامی، ۲۸ (۳)، ۴۵-۷۷.

مهتدی، محمد مهدی؛ و عرف بافرانی، محمدرضا. (۱۳۹۹). شناسایی تصاویر و ابر تصویر ارائه شده توسط بیانیه گام دوم با رویکرد تصویرسازی آینده، پژوهش‌های انقلاب اسلامی، ۹ (۳۵)، ۲۰۳-۲۲۲.
وفاتبار، جهانگیر؛ اسماعیلی، مهدی؛ و حاجی تبار فیروزجائی، حسن. (۱۳۹۹). پلیس و مبارزه با فساد اداری در راستای بیانیه گام دوم انقلاب. نظارت و بازرسی، ۱۴ (۵۱)، ۱۳-۳۲.

David, F., Dvaid, F., & David, M. (2016). Strategic Management: A Competitive Advantage Approach, Concepts and Cases, 16th Edition, Pearson publisher.

Polak, F. (1973), the Image of the Future. Amsterdam: Elsevier Sdentific Publishing Company.

